

11 car. Enric Fabre 09100 PÀMIAS
05.81.06.03.88/ieo09@orange.fr
<http://arieja.ieu-opm.com/>

AGENDA

Emissions de ràdio

Cada jorn a 12h32 e 18h52 - *De còr e d'òc* sus Ràdio Transparéncia 93.7 FM

Cada dimars, de 19h00 a 20h00 - *Era votz dera montanha*, sus Ràdio Coserans 94.7 FM

Corses d'occitan

Corses d'occitan per adultes debutants e confirmats a Pàmias, Foish, L'Avelhanet, Sent Joan del Falgar, Sent Guironç.

Entresenhas al 05.81.06.03.88 o ieo09@orange.fr

Acamps

6 e 13/01/2022 a 19h00 a Pàmias (Espaci occitan) – Acamp del Cercle occitan Prosper Estieu. Contacte : 05.81.06.03.88 o ostaloc09@orange.fr

Animacions

29/01/2022 a 20h30 a Foish (Centre cultural) – Dictada occitana dubèrta a totis. Lòts nombroses. Pass sanitari obligatòri. (jos resèrva).

Organizat pel Cercle occitan Pèire Lagarda : 06.88.63.83.64

LO MOT DE LA PRESIDENTA

Cars sòcis,

L'an novèl que debuta serà encara plaçat jol signe del covid. Una èrsa buta l'autra, ne sèm ja a esperar la seïsen! Aquò vòl dire per totes e per las associacions coma la nòstra tanben, dificultats a venir. L'espèr que tant nos fa mestier per l'annada novèla nos daïssa un còp mai. Segur, dempuèi dos ans nos sèm acostumats de viure amb le virus e nos sèm adaptats en tot desvolopar tecnicas novèlas de comunicacion per melhor trabalhar. Ça que la, que s'acabèsse la pandemia, seriá un solaç per totes. Le temps s'ennivola, menaças n'ï a de tot costat, e pas sonque sus la santat e le climat, sembla que l'optimisme pòsca pas èsser. Ça que la, una esclarida punteja per l'occitan : l'an passat, le Conselh Constitucional aviá censurat la lei Molac, votada majoritàriament pels elegits de l'Assemblada Nacionala. Mas fin de decembre, una circulara es estada publicada qu'assegura l'ensenhament immersiu de las lengas minorizadas tant dins las escolàs associativas coma a l'escolà publica. Una avançada qu'es la resulta d'una mobilizacion collectiva de las grandas.

Una bona causa per la lenga nòstra e las autras lengas de França emai se parle pas tròp dins la circulara dels mejans qu'aurem per aplicar tot aquò. Amb la crisi sanitària e aprèp le confinament le monde an enveja de cambiament

e se les govèrns an renonciat al « monde d'aprèp » las gents, son fòrça per i creire, las lengas faràn part de deman.

Dins Ariège, de trabalh per la lenga n'avèm pro, ja que las possibilitats d'aprene l'occitan a l'escolà publica quitan pas de demesir. Les nòstres elegits semblan pas reconèisser l'existéncia d'una lenga occitana ja que venon d'editar una revista novèla del departament que se sona : « *Arièjo* » ! Pasmens, dins Ariège, l'IEO contunha sas activitats en despièit de las empachas : corses, conferéncias, mòstras, rescontres, cronicas diversas son autant de testimònis de nòstra preséncia sul territòri. E l'an passat amb l'edicion del roman de Robèrt Dupont e del diccionari toponimic d'Ariège avèm plan complit nòstre ròtle d'Institut d'Estudis.

Es dins aquela draia que nos cal perseguir perque es dins la natura dels òmes de s'arrestar pas, de cercar camins novèls per se fargar un futur, de se donar sens a la vida.

Per aquò far, avèm besonh de totes, cadun al sieu nivèl pòt portar pèira al clapàs, se volèm sortir de l'ombra que nos i vòlon rebondre, nos cal aver mai d'ambicions, far veire a totes que l'occitan es una lenga viva, pas una lenga del passat mas una lenga que vòl viure, atal entre totes farem tot !

Per ara, vos desiri a totes una bona annada, plan granada e plan mai bona que l'an vièlh!

Annia Wolf

La cronica de Claudina Solhà

L'antropofague de las Pireneas : Blasi Ferrage titre del jornal Mercure de France del 8 de mars de 1783

Aquel òme que nesquèc a Cescau (en Comenges, pròishi de Castilhon) le 22 de l'Avens de 1755, dins una familha de pageses ordinaria, tresième dròlle d'una familha plan coneguda del vilatge. Aqueste que va devié chiu a chiu un « maishant sujèt » andà la sèva comunautat. Que va cométer un flòc d'agressions, en grana partida sexualas, de 1776 a 1782.

En prumèr, a una data inconeguda, que sembla qu'aja cometut un viol aishús una filhòta, Maria Gradit. Mes las causas que'n demoran aquí, deguns que n'a cap portat planh.

L'afèr Ferrage que comença en mars 1778, per una desnonciacion de son oncle Jan, que's va planher al procureire de Castilhon a prepaus d'una joesa sirventa que trabalha en çò sèu : Maria Gròs. En junh de 1777, aquesta qu'a refusat las avanças de Blasi, que s'é fèt granament repotegar per la sèva familha.

Vexat per tot aquò, que's va vengar quälquis tempses après. Le 13 de mars de 1778, que va tirar un còp de fusilh (qu'èra donc armat) a la 'squia d'aquela filha, pueish que la violarà. Après la desnonciacion, le procureire que lança un mandat d'arrèst contra aquel criminal. A partir d'aquí, Blasi (dit Saiè) que va començar una vida de fugida que'l miarà en fòrça endrets.

En prumèr dins la Val d'Aran, pueish que torna a Cescau ensajar de tuar son oncle ; que part, ça sembla, a Sèish, que contunha en Espanha (printemps 1779) a Alòs d'Isil. D'aquelis tempses qu'auria cometut d'autis viols, mes sens pròbas.

Que torna al país a mag 1781, e que crama la bòrda de son oncle, amb las vacas dedens. Alavetz que torna préner sa vida de trevant, violant una quinzena de dròllas (mag 1781 a julhet 1782) en Balaguè, Portèt, Molins, la Bellonga...

Le 1 de Junh de 1781, vèrs le pòrt d'Orle, qu'assessina un mercand espanhòl andà panar-li les sòuses. Le 2 de Julhet, que pana dus mulets a Cescau. Les proprietaris que'l seguèishen entrò Alòs, que'l centuran e que'l reméten als consuls del vilatge, que mian le presonier als gendarmas de Sent-Girons. Ja començava d'èste ora !

De remarcar que l'an arrestat perque a panat mulets, e non pas a causa de totis les viols qu'a cometudis. Que'n dit plan long aishús la consideracion de las femnas del campestre en general, e de las praubas filhas em-ploïadas pels pageses en particular ! Aquelas dròllas, sirventas plaçadas, orfanèlas al servici de familhas pagesas andà güardar le bestiar, que venguian soenh del defòra del vilatge, e que n'avian cap deguns anà protetjar-las e defèner-las. Que cal pensar que la legislacion que n'èra cap güaire sevèra andals autors dels crimes sexuals, e qu'aquestis qu'èran causa correnta dins aquela societat. Se va s'agir de filhas d'una mès nauta societat, benlèu se sirian mès botjadis.

Doncas Ferrage qu'é enfin arrestat ! De Sent-Girons, que'l passan a Tarbas andà que sia jutjat. E que fèn estapa a Montrejau. E le noste Blasi que raüsseish a escapar, après aver pintat les que'l güardavan ! E que torna pròishi de Cescau, ont contunha d'abusar de al mens de tres filhas (de catorze a onze ans). L'agression de la derrèra, Jana Fòrt, que va desclanchar la reaccion de tot Cescau. Una miliça que'l susvèlha. E, a fòrça, qu'arriban, le 31 d'octobre de 1782, a emparar's d'aquel monstre, devengut un dangèr permanent.

Le procès que comença le lendeman. Le suspèct qu'é miat al parquet de Castilhon. Le 26 de Novembre, qu'é condamnat a mort, pueish envoiat a Tolosa en apèl. Le jutjament qu'è confirmat. Blasi Ferrage qu'é executat le 1 de decembre aishús la plaça Sant-Jòrdi.

A través aquel procès que metem le nas dins una societat de mal eimagenar aué. Qu'avem aquí un exemple de fatalitat de la violença, de la quälala la societat s'acomoda soenh. Qu'òn passava fòrça malafètas als junòmes. Las filhas qu'èran pauc de causa se non èran eiretèras. Mes, al cap d'un moment, quand le còde de l'aunor é tròp malmenat, les òmes del vilatge que reagèishen.

Aut particularitat : la premsa que s'empara de novèlas atal, brodant aishul tème dels « monstres rurs », e jogant aishús la paur e la sorcelaria, al punt d'inventar un antropofague de las Pireneas ! Ferrage, j'avia pro cargat atal sense ajustar-li aquela mentida !

Pirenea

Quand nòstras mans sus la ròca,
Quand nòstres pès sul gispet,
Quand le cèl s'atòca,
De nòstras amas qu'an fam e set.

Quand dins le vòl de l'agla,
Le silenci nos guinha
Que n'aquel de l'isard
La crenta nos denèga.

Quand le pin anemiat
S'arrapa amb coratge,
Als penjals de l'amistat
Que les ivèrns otratjan.

Quand ne demòra se qu'un
E qu'aqueste ès
Dins la bruma sens parfum
Que desvelèt jamès.

Lo meravilhós secret
D'un fòr inviolable,
D'un amor discret
D'una fada inefabla.

Quand las blancas immortèlas
Brèçan lors velors,
E miran sas finas alas
Al rèc dels polits jorns.

E quand l'esperit s'envòla
O que tròp cansat,
La volontat ven fòla
Dins le camp endigat.

D'un còs que se colca,
Mas sens èsser vençut,
Ja qu'una claror lo nega
Dins son privat viscut.

Quand bronzís al ser l'auratge,
Que petoneja lo fuòc,
Que te cal demorar satge
Coma al temps dels adieus.

Alavetz s'aluca en tu
Sus ta montanha sacrada,
Ai pas sabut qué,
Qui te crea, te torna crear.

E puèi dins la rocalha
D'una sommitat pròcha,
Quand tomba la muralha,
Que la realitat descròca.

S'obrisson nòstres cèls
Cap a l'infinit lustre,
S'obrisson las presons
Esclata le bonastre.

Enfin a tos costats,
Paire de mas malas passas
Nos vaquí retrobats,
-Mercés-
Mas mon Dieu que le temps passa.

Jacques Pince (22-11-2021)

Istòria de mots d'Alan Vidal

Un pauc de salvatgina

En çò nòstre se passejan predators de crénher, que dins l'afèr de qualques minutas vos pòden esclarir una galinièra.

En d'abòrd, encontram la polida (es atal que les vièlhs del país d'Òlmes dison) mas se pòt dire tanben la mostèla. Son nom oficial es *Mustela nivalis* e en francés *la belette*. S'aviatz l'astre de n'encontrar una, poiriatz verificar que vertat, n'es polida ! Mostèla ven del nom latin d'aquela bèstia *mustela*. Un reprovèrbi disiá : "Una polida emplena pas le granièr". Al sens primièr se compren aisidament e al sens figurat se pòt entendre que sufís pas d'èsser polit per viure mès que cal trabalhar.

Apuèi avèm la faïna (nom oficial : *Martes foïna*). Ven del latin classic *mustela fagina* que se poiriat tradusir en mostèla del fag. Coma se a l'antiquitat aquela bèstia se passejava mès que mès, per las fagedas. *Fagina* venguèt faïna per acabar a còps, amb benlèu l'influéncia del francés, en *foïna*.

Abans sevissia le gatpudre (*Mustela putorius*), atal apelat per motiu que la bèstia pudís. Domesticat tre l'antiquitat, a fòrça evoluat per devenir vuèi, le furet (*Mustela putorius furo*) del latin *fūr* qu'es un panaire. Les braconaires l'emplegavan (o l'emplegan ?) per furetar, es a dire per desentutar lapins o autras bèstias entutadas e atal las poder caçar aisidament. Ara le furet es vengut mès que mès una bèstia de compania.

Emès siaga pas de la mèma familha, nos cal pas desbrembar la mandra. Le nom vendriá tanben del latin *martes*. Cèrtas las doas bèstias se semblan pas mès, tan l'una coma l'autra, fan degastes per las campanhas.

Per extension una mandra es tanben una persona rusada, dolenta. La coa de mandra es un autre nom de l'escureta, una planta que buta dins les airòls banhats.

Dins unas contradas se ditz tanben le volp, de *vulpus* le nom latin de la mandra. Un diminutiu, *volpil* a balhat gopil. Emplegan le pus sovent le mot de rainard ; aquò a causa d'un escrit de l'Edat Mejana, "Le roman de Renard que Renart es le nom d'un gopil. Doncas e dins aquel cas, un nom pròpre es vengut un nom comun : es una antonomàsia !

Les dictionaris associats

~~~~~

NOVETAT !!

Bolega la camba, Vèni sautar e dançar amb l'album novèl de La Talvera !!

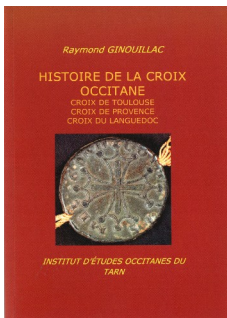
27 danças occitanas pels mainatges... mas tanben pels grands !!

Las danças son tradicionalas o de creacion amb las paraulas en occitan. Libret a l'endedins amb las paraulas en occitan e sa revirada en francés emai las explicas de las danças. Durada del CD : 67'37'.

De crompar a l'Espaci occitan al prètz de 12 €.

e tanben...

Histoire de la croix occitane (croix de Toulouse, croix de Provence, croix du Languedoc) de Raymond Ginouillac. Aquel obratge balha lum sus questions coma « D'ont venon ? », emai « Venon d'endacòm? » e recensa croses que presentan una « parentat » amb la crotz occitana. Pren en compte las òbras recentas que permeton de proposar una presentacion cronologica de l'istòria de la crotz occitana s'apuejant sus de pròvas.

Editat per l'IEO de Tarn. 216 paginas.

De crompar a l'Espaci occitan al prètz de 20 €.

~~~~~

BULLETIN D'ADESION IEO 2022

d'enviar a : IEO-Arièja/Espaci Occitan – 11 car. Henri Fabre – 09100 Pàmias
Tel : 05.81.06.03.88 – mail : ieo09@orange.fr site : <https://arieja.ieo-opm.com/>

Nom:

Pichòt nom:

Adreça:

Telefòn: Adreça mèl:@.....

Vòli aderir a l'IEO per l'intermediari de

☐ la seccion departamentala	☐ del Cercle occitan Prospèr Estieu
☐ del Cercle occitan Pèire Lagarda	☐ del Cercle occitan deth Coserans
☐ del Cercle occitan del País d'Olmes-Mirapeish	

e pagui:

- 30 € (adesion normala) 38 € (adesion coble, associacion)
 15 € (joves, sens revengut, caumaires, etc.)

Fait a

Signatura

=> Tota adesion a l'IEO-Arièja dirècta o a un de sos cercles compren tanben l'abonament a la revista *Occitans!* e a la *Letra Mesadièra* editada per l'IEO-Arièja. (chèc a l'òrdre de l'IEO-Arièja)